

סימן כח

האיסור לחבוש 'פאה נכרית' הנראית כשערות האשה

אוצר החכמה

- א -

פגם א': אם יודעים שהיא נשואה ואינו ניכר שכסתה שערותיה - אסור משום מראית העין

אם יודעים שהאשה היא נשואה, אצל אופן עשיית הפאה היא כזה שאפשר לטעות ולחשוב שהשערות שעל ראשה שערות עצמה הן, היא עוזרת על איסורא דמראית העין - ע' להלן אות ב'. ובאמת יש אופנים שהשייטל עשויה בחכמה גדולה כל כך עד שאפילו נשים יכולות לטעות ולחשוב שהאשה הולכת פרועת ראש, ובעונותינו הרבים יש בענין זה התחכמות על דברי התורה הק' וציטול נורת המלכה כאשר נבאר בע"ה. וע' קריינא דאגרתא ח"צ סי' קכ"ד שכבר כתב שאסור לאשה ללבוש פאה נכרית שאינה ניכרת כפ"נ כלל.

והנה כל שהפאה נכרית נראית כשערות האשה עצמה באופן שאינו ניכר להרואה שהיא פאה נכרית, עוזרת באיסור לכו"ע. דבאמת כמה מגדולי האחרונים אסרו הפאה נכרית מעיקרא מטעם מראית העין, ע' תשו' המהר"י מינץ שצס' באר שצע סי' י"ח ושו"ת דברי חיים ח"צ יו"ד סי' נ"ט ושו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' קי"ג). והגם שידעו כמה אינשי דיתכן שהאשה לובשת פאה נכרית (שכבר התחילה להתפשט קצת בימיהם), מ"מ מאחר שלא היה נפוץ לגמרי ס"ל לכל שאפשר למי שאינו רגיל בזה לטעות שאלו הן

שערותיה, בכלל מראית העין היא, דסוף סוף יש ליצור שיחשדו האשה שאינה מכסית את ראשה, ע' להלן אות ה' ד"ה ואין לומר וכו'. וזהו כשיטת חו"ל בכל ענין דמראית העין, דגם כאשר אפשר לדון לזכות מ"מ אסרוהו באשר ניתן לדון גם לחוב, ויש כמה אינשי אשר להם יהא הדבר נראה כדבר איסור. למשל, אסרו שטיחת בגדים כדי לייבשם בשבת מטעם מראית העין דנחכנסו בשבת, גם כאשר אפשר לדון לזכות שנתפס בגשם או שהבגד נפל למים או שנתכנס סמוך לשבת ונתאחרה תלייתו ליבש עד השבת וכדומה, ע' חו"ח סי' ש"א ח"מ"ב ס"ק קס"ו.

והשלטי גיבורים פ"ה דשבת שהחיר לבישת הפאה נכרית, וכן היא הכרעת הרמ"א סי' ע"ה סע' ב' ע"ש לא משום שהכשיר גם מה שאינו ניכר, רק טעמא דידהו הוא דמאחר דדרך נשים ללכת בפאה נכרית וכך נתפשט היטב בימיהם, אין כאן מראית העין, דניכר לכל שאין אשה זו פרועת ראש באשר נהרגלו אנשים ונשים בפאה נכרית, ע' שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ח ד"ה ידע מעלתו שכתב דמבואר מלשון הש"ג שכבר נתפשט בהגליל שלו המנהג לחבוש פ"נ והוא בא רק להצדיק מה שכבר נתפשט בימיו, ומאחר דנתפשט טובא מכירים החילוק בין שערות האשה עצמה ובין פאה נכרית. וע' להלן אות ד' העתק לשון הש"ג ומבואר בהדיא מדבריו שמראה פ"נ אחרת היא ממראה

כיסתה שערוניה דלא ראו פ"נ שממש אינו ניכר כלל.

ויש להוסיף דשייך לחשוב גם אשה חרדית שהולכת ח"ו בגילוי שערות, דאפשר לאשה חרדית לאהוב שערותיה כ"כ עד שתפול לפת היצר ללכת בלי כיסוי כלל. וכבר זיינתי בפנים לדברי השו"ת צ"ח יצחק חאו"ח סי' ט"ו וז"ל "גם הורה הנסיון שאחרי שהולכין בפיאות נכריות הולכין בשערות של עצמן דלא מנכר, וצאין לידי איסור דאורייתא" עכ"ל. ואם כן קרה צימיו מי יודע מה יכול לקרות בדור שפל שלנו. ולזה חשב גם שו"ת תשובה מאהבה (מתלמידו של הנו"צ) ח"א סי' מ"ח ד"ה אמנם וכו' שכתב בתוך דבריו וז"ל "כי בזה נראין כאלו עוזרין על איסור תורה כאלו יוצאות בשערות ראשן פרוע פרעות בלי כיסוי כלל, ויאות לעשות גדר בזה כי צסוף ילכו בשערות ראשן פרוע פרעות בלי כיסוי כלל" עכ"ל וחכם עדיף מנביא.

ובענין זה אזכיר עוד נקודה, שהלא בדור זה זכינו שאלפי יהודים חוזרים לחיק האמונה ומקבלים על עצמם מצוות ה'. ובכן אם בעלת תשובה מחדש שעדיין אינה ניראית כחרדית מכסית שערותיה בפ"נ משוכללת שאינו נראה כפאה, צודאי רוב הרואים אותה (גם מהחרדים לדבר ה') יחשבו שהיא נשואה שלא כסתה שערותיה. וכן הוא בנוגע לנשים שהן שומרי מצוות אבל אינן שייכים להציבור החרדי - צודאי אם תחבש אשה מעדה זו פ"נ שאינה ניכרת, בני מקומה וחברותיה יחשבו שהיא הולכת פרועת ראש, וכפי שהרבה הולכות מעדה ההיא. וכל הטענה שכל אחד יודע שחרדיות מכסות ראשן עולה צמיהו בנוגע לנשים כאלו. וגם פשוט שאם החרדיות יחבשו פאות כאלו כן יעשו גם הנשים שזכרנו

שערות הראש. אולם אשה הדרה במקום שאינם רגילים בפאה נכרית, ולכן בני המקום אינם מכירים שאשה זו כסתה שערות ראשה אה"נ דגם להש"ג והרמ"א אין היתר בדבר וכדאיתא בפוסקים, ע' מ"צ סי' ע"ה סס"ק ט"ו ^{לכונן} דלכו"ע צענין שיהא ניכר עליה ששערותיה מכוסות. וע' בס' מלבושי כבוד פ"ה שהאריך טובא בכל ענין זה. וע' להלן אות ד' יישוב הענין מהשלטי גיבורים בטו"ט.

- ב -

גם בזמן הזה שייך בענין זה איסורא דמראית העין

וגם היום דנתפשט מאוד ענינה דפ"נ וי"ל דלא נשאר כלל מקום לחשוב דכו"ע יודעים שקשה להכיר הפ"נ כהיום, אליבא דאמת נשאר מקום לחשוב, דהמציאות היא שכל הזמן מילרים פאות חדשות שלא היו עד הנה, והחדשה משוכללת כל כך עד שגם היודעים שיש בזמן הזה פאות משוכללות מאוד, עכ"ז לדרגה זו של שכלול עדיין לא הגיעו, ומה שצא מול עיניהם נדמה להם שזה צודאי אינו פ"נ דאין לו המראה שרגילים בו, וכפי ששמעתי שקרה כמה פעמים. [וזהו כרני היטב מלפני עשרים שנה או יותר שרעיתי שחמי חזרה מחתונה וצלי להגיד שם המדוצרת סיפרה לי איך שלא האמינה לעיניה שאורחת מחוץ לעיר שהיא נשואה והיתה עמה בכתה אחת הולכת בגילוי ראש ונלטערה מאוד מאוד ע"ז, עד שהלכה לדבר עם אחת מידידותיה שג"כ היתה באותה כחה לראות מה אפשר לפעול ולהחזיר האשה הזאת לדרך הישר. וידידתה ענתה לה שגם היא ראתה המדוצרת, ובאמת היא חבושה פאה רק שהוא משוכלל מאוד עד שנדמה למי שלא פגש כזה שאין על ראשה שום כיסוי]. ולכד מזה, יש תמיד אלו שהולכים למקומות ששם עדיין לא נפוץ פ"נ משוכללת כ"כ, ולבני המקום נראה באמת שאשה זו לא

ועולים כאלפיים דולר ויותר, שצין מרחוק וצין מקרוב יש מקום לחשוד באשה זו שלא כיסתה שערותיה. והוא מחמת שהשייטעל נעשה כ"כ משוכלל עד שנראית כמאן דלא כסתה. ועל מנצ כזה לא דיצר כלל.

ומאחר ששמעתי שיש טועים דצרי הגאון ז"ל בעל אג"מ אמרתי להוסיף עוד קצת הסבר. דע דבכל מהלך התשו' בא הגאון ז"ל לפרש למה לא גזרו חז"ל גזירת מראית העין על פ"נ. ולזה כתב בסוף ד"ה הגה וז"ל "ועוד [משום זה לא גזרו] משום שצרוז הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כל כך בנשים עד שיכירו, מ"מ לנשים ודאי ניכר צרובא דרובא [והאנשים ישמעו מהנשים שביקוי כזה פ"נ היא ולא שערות האשה עצמה, ולכן אין בזה משום מראית העין], ואולי גם כולן ניכרות [היינו הפ"נ שהיו מייצרים אז לפני ארבעים שנה]. ולכן בשביל מה שנודמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו" עכ"ל.

ובוונתו צסוף דצרי הוא שלכן לא ראו חז"ל קיצה לגזור איסור כללי של מראית העין על פ"נ מחמת שלפעמים רחוקות יבא מי שהוא לייצר פ"נ שא"א להכירו, דלא גזרו עצור מילתא דלא שכיחא. אולם לא קאמר הגאון ז"ל שפ"נ זו שא"א להכירה מותר למעשה ללוצשה ושאין בזה משום והייתם נקיים, דבדאי אם יש מקום לחשוד האשה שלא כסתה שערותיה ודאי עושיית איסור בזה ועוברת על דינא דוהייתם נקיים [והוי כההיא דכתב המ"צ סי' ע"ה ס"ק י"ג שצמקומות דלא רגילים צפ"נ ודאי אסור לאשה לחבוש פ"נ, דאית ביה משום מראית העין ומשום והייתם נקיים], וצפרט אז לפני מ' שנה שהציבור לא היה

שעדיין אינן נראות ואינן מתנהגות בכל ענייניהם כנשים חרדיות, והקולר תלוי בצוארנו. **ולשלימות** הדבר אזכיר מה שראיתי בתשו' מנחת שלמה למרן הגאון רש"ז אויערבאך ז"ל ח"צ סי' נ"ח ענף כ"ט על ענינא דמראית העין, וצתוך דצרי כתב שתי שורות הנוגעות לנד"ד וז"ל "ומה שנתפשט ההיתר של פאה נכרית חושבני שסומכין על זה שרוב אנשים יודעים בזה להצחין, אף שהרבה פעמים אני איני יודע להצחין" עכ"ל. ומצואר דאם רוב אנשים לא ידעו להצחין פשוט לו להגאון דדבר כזה אסור מטעם מראית העין או איסורא דוהייתם נקיים, הגם דכו"ע יודעים שכהיום הרבה פעמים הפאה אינה ניכרת ויתכן שכן כיסתה שערותיה.

- ג -

מש"כ בתשו' אג"מ בנוגע למראית העין דפאה נכרית אינו ענין לנד"ד

ע' שו"ת אגרות משה חאה"ע ח"צ סי' י"צ שנכתבה לפני ארבעים שנה בשנת תשכ"צ שהשואל שם החרד לדבר ה' לא רצה שאשתו תלבש שום פ"נ מפני מראית העין, דחשש שכל פ"נ נראית למי שאינו עומד סמוך להאשה כשערות האשה עצמה וכפי שטען הצאר שבע, וא"כ יש לאוסרם משום מראית העין, ולזה השיב הגאון ז"ל צד"ה ויש עוד וכו' שמאחר שניכר לאלו העומדים קרוב להאשה שאין אלו שערות עצמה אין מקום לאלו שעומדים רחוק ממנה לחשוש שלא כיסתה שערותיה הגם שלהם אין הדבר ניכר. וצפרט שכן דרך השייטעל שמרחוק הרבה פעמים א"א להצחין, א"כ אין התחלה לחשוד בזה, עכ"ד ע"ש בהתשובה. וכל זה אינו ענין כלל להנידון שלפנינו, שאנו מדברים על פ"נ היקרים ביותר

מורגל בזה, ובדאי היו חושדים מי שנראית כפרועת ראש שכן היא המציאות שלא כיסתה שערותיה. ולכן דברי הגאון ז"ל אין להם שום שייכות להדיין אשר לפנינו.

[הוספה:] הנה מכמה מכתבים שקבלתי ראיתי שהגם שכתבתי כל הנ"ל, הכותבים הבינו בכוונת התשו' שבאג"מ דר"ל דאין להתחשב כלל עם דינא דמראית העין גם אם יהא בפועל מנצ של מראית העין גמור, באשר לא מלאנו שגורו חז"ל גזירת מראית העין בענינא דכיסויי שערות. ואם כן כוונת האג"מ, אז לשיטתו מותרת האשה לחבוש על ראשה צין בסתר וצין בגלוי גם מה שאינו ניכר כלל. והבינו כן מחמת כמה שורות סמוך לתחילת התשו' שבהם כתב הגאון ז"ל וז"ל "והטעם פשוט (דאין לאסור כל סוג פאה נכרית מטעם מראית העין הגם שיש לטעות שהן שערות שלה) שכיון שלא מנינו בגמ' שאסרו, אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית העין, דאין למילף חדא מאידך, ולכן נאמר איסור מראית העין ביחוד בכל דבר שאסרו, ובפאה נכרית ודאי דאין למילף, חדא דאין זה איסור לאו אלא איסור עשה דעל האשה להיות ננועה ולכסות ראשה, ואין למילף ממה שאסרו בשבת ועוד איסורי לאוין וכו'" עכ"ל. ומשורות אלו דנו בכוונת הגאון ז"ל דבשום אופן לא נאמר הילכתא דמראית העין בנוגע לפאה נכרית.

וְלַעֲנֵד במח"כ טעו בהבנת הדברים ויש כמה הוכחות מדברי הגאון ז"ל עלמנו דלא נמכוון לזה. דהתשו' נכתבה על פאה נכרית סתמא, ובזה הגם ששייך לטעות בה ולחשבו כשערות ראשה, מ"מ ודאי ודאי שייך לא לטעות בה, ושייך להצין כראוי שהיא פאה ולא שערות ענמה. ובמנצ בזה "שאלוי יטעה אדם בה" מלאנו שגורו חז"ל גזירת מראית העין בכמה ענינים כמו שטיחת בגדים לחים ליבשם בשבת, שאסרו מטעם מראית העין דאפשר לטעות ולחשוד שכבסו הצגדים בשבת. והגם שיש כמובן נד להצין שלא כבסו אותם בשבת ורק נתאחרו לתלותם, אעפ"כ גזרו חז"ל גזירת מראית העין. וכן איסור שחית דם דגים - גזרו חז"ל ומטעם

מראית העין, והגם שיש לצדד דאולי דם דגים הוא ולא דם בהמה חיה ועוף, מ"מ אסרוהו. וגזרו חז"ל בכדי שלא יבא מי שהוא לידי טעות ויבא מזה רפיון באיסור התורה. ובזה כתב האג"מ דאין ללמוד סתום מן המפורש בענין זה, ומה שגזרו גזרו ותו לא. ולכן פאה נכרית, הגם דאפשר לאינשי לטעות ולחשוב שהן שערות ענמה, אין לנו לאסרו מטעם מראית העין. וענין זה דומה לגילוח הזקן בסם ובמספרים שאינם כמין תער, דהגם שאלוי יחשוב מי שהוא שגילה בתער, אעפ"כ מדלא גזרו בו חז"ל אין לנו לגזור בו מדעתנו. וע"ש באג"מ שהוא באמת דימה הנידון שבפאה נכרית להיהא דגילוח הזקן, באשר מנצם שיהא.

משא"כ באופן שלעין כל רואה המנצ נראה כאיסור ודוחק גדול הוא לפרש אחרת, בזה מודה האג"מ דלא בעינן הוראה מחז"ל שיחול על מנצ בזה דינא דמראית העין, דכל שודאי יגרום מראית העין עלינו לאסרו כדי שלא יבא חילול ה' מהמנצ. ובעלם כבר הוזכר דבר זה ברמ"א והרבה הפוסקים סוברים כן. דע' רמ"א יו"ד סי' פ"ז סע' ג' שכתב "ונהגו לעשות חלצ משקדים ומניחים בו צמר וכו' יש להניח אצל החלצ שקדים משום מראית העין" עכ"ל והוא מהרש"א. וע"ש צ"ח ס"ק ז' וט"ז ס"ק ה' והכנסת הגדולה שם שהבינו דדברי הרש"א והרמ"א מעיקר הדין הם הגם דלא גזרו חז"ל גזירת מראית העין על חלצ שקדים. וע' להלן סי' ל' אות ב' שהארכנו הדיבור בענין זה. והגם שהפר"ח שם ס"ק ז' והפרי תואר ס"ק ט' ס"ל דמעיקר הדין לא קי"ל כהרש"א וכל שלא גזרו חז"ל אין לגזור, מ"מ הפוסקים ילאו ציד רמ"א ונקטו כוותיה.

והנה אם כהמצינים באג"מ דכל שלא נזכר גזירת מראית העין בחז"ל אין לגזור, נמצא שנקט דלא כדעת הרמ"א הש"ך והט"ז הנ"ל וס"ל כהפר"ח הנזכר. ולזה אשיב דברור דשיטת האג"מ היא כהש"ך והט"ז ולא כהפר"ח. ולזה אביא מקלפת מהראיות שמוכחות אמיתות דבר זה. ע' אג"מ או"ח ח"ב ס"ק מ' שכתב דיש דינא דמראית העין

כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה בעוברת על דת משה, דהא ללא שיעור עצמה מגולה אסור מן התורה כדאיתא בפרק המדיר ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה וכו' והלא הרבה דברים אסרו חכמים לנשים מפני מראת העין" עכ"ל הבאר שבע.

ודע דהבאר שבע זרק חילי השגותיו הנ"ל נגד בעל השלטי גיבורים שהתיר הפאה נכרית. אבל באמת מבואר בהדיא בתוך דברי הש"ג גופא שגם הוא לא התיר הפ"נ באופן שהיא נראית כשערות האשה מכל וכל. דבתוך דבריו בפרק כמה אשה כתב הש"ג וז"ל "ומשמע בהדיא שמוותרות צנות ישראל להתקטט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשר עם השיער, אבל שיער המכסה שורה אין כאן משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דלא שגא שערות דידה ל"ש שערות של חזרתה כל עוד דעצדי לכיסוי השער והן תלושות אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין צריך כלום וכו'. ודברי הרא"ש תמנא דאין איסור בשער אשה משום ערוה אלא במחוצר לצורה וגם הבשר נראה עם השער כדאוקימנא, ועוד הארכתי בזה בחידושי בס"ד" עכ"ל.

ומבואר פעמיים מתוך דבריו שיש חילוק יסודי בין מראה שער הדבוק לראשה ובין מראה פאה נכרית. דשערות עצמן נראות עם הבשר, דהיינו השער נפתח בתדירות ולוץ בשר הראש נראה מתוך השער וכידוע, וגם דרך הצמולות לעשות שציל לבן בתוך שערות עצמן ועי"ז נראה לובן הראש בין השערות, וכאשר רואים השער עם עור

דלא ליכנס לחנות שמוכר נצילות וטריפות הגם שנגמס לקנות דבר המותר. וזה הלכתא דהרמ"א דכל שהמנצ נטעו מאוד לאיסור יש להמנע ממנו מטעם מראית העין. וע' אג"מ אצה"ע ח"ב סי' י"ג ד"ה ודבר וכו' שאין לקבוע סעודה ביום אידם גם בלי שום כוונה לחוג אידיהם ומשום מראית העין. וע' אג"מ יו"ד ח"א ס"ס מ"ד שנקט בפשיטות דהוי איסור מראית העין ליסע באוטובוס ואפילו בתוך העיר דהרואה ודאי יחשב שהוסיף כסף בכדי לשלם בשבת. וכהנה יש רבות מפוזרות על פני רוחב כל חלקי שו"ת אגרות משה.

ולבן צרור דכוונת האג"מ הוא כמו שכתבנו. דעל פאה נכרית קאמר דהגם דאפשר למי שהוא לטעות בו ולחשבו כשערות האשה אין לנו לאסרו מטעם מראית העין מאחר דלא גזרו בו חז"ל, דאין לנו לחדש אופני מראית העין בנגון זה אם לא גזרו בו חז"ל וכדפסק הרמ"א בשם הרשב"א ביו"ד סי' פ"ז. אבל פאה נכרית שא"א להכירו, ולכל הרואה ידמה ששערות עצמה הן, ודאי דינא לאוסרו ומטעם מראית העין וכמו שפסק בעצמו בכמה דוכתי דינא לאסור מטעם מראית העין גם כאשר לא נזכר הענין בחז"ל.

- ד -

פגם ב': עשיית שביל לבן או שכל הבד של הפאה כולו לבן - איסור מיוחד

כדי ללא אל המכוון אחתיל בזה שציררנו בריש דברינו שיש איסור מראית העין כאשר הפ"נ נראית כל כולה כשערות האשה עצמה. ובאמת כבר העיר בזה הבאר שבע סי' י"ח בתשובתו המפורסמת שאוסר בה פאה נכרית, ע"ש דתפס על מי שהתיר פאה נכרית וז"ל "נראה מדבריו שהבין מה שאמרו בשציל שתראה בעלת שער ר"ל שהשערות של פאה נכרית יהיו נראות לחוש עין הרואה להטעות אותו להחזיק הפאה נכרית לשיער עצמה הדבוק לצורה ממש. רחמנא ליגלן מהאי דעתא

שח _____ האיסור לחבוש 'פאה נברית' הנראית כשערות האשה

מטעם דנראות עם הבשר, תיפוק ליה שגזירת הכחוש היא ששערות דצוקות שלה אסורות. ומדנתן גדר צוה "משום שהבשר נראה עם השערות" מוכח שצוה טמון יסוד האיסור שאז הן מעוררות האדם להתעניין בה. ולכן כאשר השערות נראות יחד עם עור הראש אסרתן תורה ולא אסרה שערות שאינם נראות יחד עם העור. וכאן צשאט נפש עשו פ"נ שהשערות נראות לעין הרואה כאילו הן יחד עם עור הבשר ממשי. והוא רחוס יכפר עון.

- ה -

פגם ג': פאה הנראה כשערותיה - גורמת הרהור כשערותיה

חז"ל ממראית העין ודינא דוהיימם נקיים הנזכרות באות א-ד יש גם פסולים וחשבונות אחרים שמחמתן אין לחבוש פ"נ שאינה ניכרת לצני אדם כפ"נ, ואפרש מה שיש לחשוש ממנו בע"ה.

דהנה שערות נשואה מציאין לידי הרהור ולכן שם ערוה עליהן וכמבואר ברש"א צ"ל ב"ר אבא ד צרכות (כד.). וכל שחושבים שאלו הן שערותיה, גם שערות אלו יציאו לידי הרהור ששערותיה האמיתיות גורמות לכל המסתכל בהן. והגם שלצחולה התירה תורה שתראה שערותיה ולא תששה תורה שזה יציא לידי הרהור מ"מ צנשואה אסרה התורה גילוי זה, באשר יש הרבה יותר חשש ששערות נשואה יגרמו הרהור דהרי היא מתנהגת כפרוזה צוה שהגם שהיא אשת איש הרי היא מראה שערותיה היפות לצני אדם ואינה מסתירה אותן מהן שהוא דבר שגם אומות העולם הצינו שכן יש להתנהג מי שהיא נשואה וכמבואר בגמ' דסנהדרין (נח:), ופריצות גורמת הרהור.

הראש אז חל דינא דשער באשה ערוה דאז יש סיבה לאיסור התורה. מש"כ צפאה נכרית שרואים רק שערות צלי זירוף של עור הראש אין סיבה לאסרו ולא חל עליו דינא דשער באשה ערוה.

ולפ"ז מה שכתב הש"ג צחוך דצריו "דקישוט הוא לה כדי שתראה צעלת שער" אין הכוונה שיהא נראה כאילו הפ"נ היא שערותיה וכדהצין הבאר שצע דצריו, דזה ודאי אסור גם להש"ג, וגם דהא מבואר מתוך דברי הש"ג שצפועל אין הפ"נ נראית כשערותיה הדצוקות, שצחני הבשר ניראה עמה וצפ"נ אין הבשר נראה עמה. רק כוונת הש"ג היא שהאשה רוצה שתהא מראיתה כמראה הנקצות שיש להן שער על ראשן, ולכן היא שמה פאה נכרית על ראשה שעי"ז יהא לה מראה כללי של נקצה עם שערות על ראשה, אבל לא שהיא רוצה שהרואה יחשוב ששערות אלו הן הן באמת שערותיה שלא נחתכו מראשה ח"ו. ודו"ק שזה צרור צכוונתו.

ואחרי שנחגלה לנו כל זאת צואו ונלוח על הקלקול שעשו מייצרי השייטעל צימינו שעשו תחבולות שלעין הרואה תהא הפ"נ נראית כאילו רואין צו לוצן צשר ראשה יחד עם השערות. דהיינו או שעושין שציל לצן צחזית השייטעל או שכל הצד שתחת השערות כולו לצן, ועי"ז כל היכן שנפתח השייטעל נדמה לעין הרואה שראה לוצן עור ראשה וכמו צשערותיה ממשי. ומדברי הש"ג מבואר שיש צוה משום עקירת דין תורה ממשי. דדין כיסוי שערות אינו חק צלי טעם ששערות דצוקות אסורות ותלושות מותרות, דא"כ לא הוה ליה להסביר ששערות עלמה אסורות

לידי הרהור. אבל צעוה"ר צוה"ז שהרצה פרולות הולכות בשערות צוונה א"כ אף ההולכות צפ"נ מה מהני וכו' סוף סוף יבוא לידי פריצות והרהור וכו' עכ"ל.

ואין לומר דאולי היום שרצו כן רצו הנשים ההולכות בפאה נכרית עד שא"ל לגבר להכיר בהם אולי צוה גופא טמונה התרופה למחלה ממארת זו, די"ל שהאיש הרואה אשה נשואה יודע שיתכן מאוד שכסתה שערותיה ושאינו רואה יפיה הטבעי, באשר ידוע שהיום הרצה פעמים א"ל לגבר להכיר אם אשה לבושה פאה נכרית או לא, ויש נד גדול שהיא לבושה פאה נכרית. נמצא שאין סיבה לגרות זו היצר הרע. הנה אם חשבון זה נכון, אז גם אשה שבאמת לא כיסתה ראשה כלל י"ל שאין שערותיה גורמות הרהור מאחר שאינו ניכר לגברים שאלו הם שערותיה, ויחשבו דיתכן מאוד שהיא חבושה פאה נכרית והיא אינה ניכרת לגברים, וא"כ מותר להם לצרף מולה מאחר דא"ל להרואה לדעת שהן שערותיה. ומאחר דפשוט דחלילה לומר כן ולא אמר שום פוסק אחימי שמוותר לצרף מול נשואה דתיה שלא כיסתה שערותיה, מוצן מאליו דהגדר הוא שצריך להיות ניכר אצל הגבר הרואה אותה דאין אלו שערותיה, ואז אין להיצר מקום לגרות זו. אבל כל שיש לצדד שאלו הן שערותיה, היצר הרע יעשה את שלו ויגרום להגבר להרהר בה. ונמצא לפ"ז שאין מקום להקל מחמת מה שנתפשט צרה זו בקרב המחנה.

ועוד יש להוסיף, וכפי שכבר כתבנו לעיל אות צ' ד"ה וגם וכו', דבאמת המומחים מנסים כל הזמן לשכלל הפאה יותר ויותר, ולהצטייט עד למאה אחוז שא"ל להכיר שזו פאה ולא שערות עצמה. ולכן הפאה המשוכללת ביותר של היום לא היתה ידועה

וטענה זו כתב הגאון מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון סי' ר"ג [והוצא באוזה"פ] אחרי שהציא דברי השלטי גיבורים דבשער תלוש שרי, וכתב "דוקא כשניכר לכל שלא נעשית משער של עצמה אבל בלאו הכי ודאי אסור מטעם מראית העין, ובפרט לענין איסור ערוה שהוא חשש הרהור" ע"ש. הרי לן דחושש שגם השייטעל גופא יציא לידי הרהור כשהוא נראה כשערות עצמה ואין להכירה. ועל דברי מהרי"ל דיסקין הללו כתב מרן בעל קהלת יעקב בקריינא דאגרתא ח"צ סי' קכ"ד וז"ל "עלתי הוא שיפרסם מעלת כבודו דברי הגריל"ד ז"ל ככתבו וכלשונו, ואם נמצא אחד מאלפים אשר יציית ומוכן לעשות מלחמה עם זוגתו לקול אחד מחכמי ורצני הדור, כל שכן שיציית לדברי הגריל"ד ז"ל. נכון שיתקשר מעל' עם הרב ר' ... צירושלים אשר הוא מתעסק לזכות את הרבים בענינים אלו" עכ"ל.

וגם המ"צ סי' ע"ה ס"ק ט"ו הסמיר בשם המגן גיבורים דאין ללבוש פאה נכרית העשויה משערות האשה עצמה. ומאחר דבין המג"ג ובין המ"צ לא ביארו צמה גרוע שערות האשה עצמה משערות דאחרינא, כנראה הכוונה היא דבשערות עצמה יותר קשה להבחין שזה פ"נ ולא שערות גופה ממשי, ולכן אין להתיר, וכדברי המהרי"ל דיסקין. [אולם אולי חששו דשערות עצמה נשארות באיסורן גם אחרי שנתלשו, ומחשש זה לא התירו אלא שערות דאחרינא, וז"ע].

ובעין זה כתב הגאון ר' שלמה קלוגר בתשו' שנות חיים סי' תש"ז וז"ל "בזמן הש"ס שהיו רוב נשים כשרות ולא היה דרכן לילך בגילוי שער ולכן מותר בפאה נכרית דמידע ידעי שאין השערות שלהן ולא יבואו

לפני שנה שעדיין לא הומצא הדרך לשכלל הפאה כ"כ. נמצא שהגם שכבר נתקבלו כמה 'מראות ראשי נשים' שהן לכה"פ צעיני הרואה ספק אם כיסתה שערותיה, יש מראות חדשים לבקרים של 'ראשי נשים' שהרואה אותם בטוח בעצמו שאין אשה זו חובשת פ"ג, דהיא פאה העולה כמה אלפי דולר ומעשה ידי אומן מופלא והיא נראית גם לעיני נשים מצינות כודאי שערות עצמה. ומאחר דכך היא מציאות הדברים שתמיד מייצרים פאות חדשות, א"א לדון מלד זה דידוע לנו שהיא פאה.

- 1 -

פגם ד': פאה הנראה כשערותיה -

יש לה אותו כח המשיכה כשערותיה

ועוד מילין צפי והוא שהאיסור כאשר שערות הפאה נראות לאנשים כשערות האשה עצמה הוא פשוט מאוד. דהנה התורה נוותה לנשואה לכסות שערותיה כדי שלא יהיו אנשים נמשכים אליה ע' תרה"ד ס' י' שחובת כיסוי שערות משום פריצות הוא, והיינו שכל המשיכה של שערות אסרה התורה בנשואה. ולוותה התורה שעל הנשואה להסתיר שערותיה שהן פרט גדול ציופי. ולשמירת עם ישראל יש צורך שלא יהיו שערות נשואה נראות לעיני בני אדם. וכעת הולכת נשואה עם פאה נכרית שכל הרואה אותה (ובפרט אלו שאינם יודעים שהיא נשואה ושמסתמא כסתה ראשה) חושב שאלו הן שערותיה. ונמצא שבטלה מעיקרא כל כוונת התורה בחיוב זה. דהלוא אנשים זרים יהיו נמשכים אחריה ע"י מה שנראה להם שראים שערותיה.

והוא טעם אחר ממה שהוזכר לעיל ששערות נשואה גורמות הרהורי עצירה, שהיא תולאה ממה שנדמה להרואה שהיא פרוצה,

ועל אף שהיא מיוחדת לבעל ברזונה למצוא תן ולהראות שערותיה לאינשי אחרים ג"כ. וכל שהפאה נראית כשערותיה היא תגרום אותו משיכה. דבטענה ההיא היה מקום לבעל דין לטעון שאם יודע הרואה שהיא נשואה אז בזמן הזה יודע ג"כ שמסתמא אשה חרדית כיסתה שערותיה. אבל כעת אנו צאים מלד הרואים שאינם יודעים שהיא נשואה, והם ודאי יחשבו שהשערות שראים שערות עצמה הן ושהיא צמולה. והתורה נוותה שנשואה חייבת להסתיר יפיה מעין הרואה הגם שהמירה לצמולה גופא להראות יפיה.

ואמיתות סברא זו מצוה כזר צחז"א שכתב דגם שערות צמולה משכי,

ורק מחמת הצורך לצמולה שתמצא זוג הותר לה להראות שערות. ולכן נשואה דלא ניתן לה היתר ודאי מה שנראה כשערותיה אסורות ואפילו יטעו זה ויחשבוה לצמולה, דהא גם צמולה הוה לן לאסור. דז"ל החזו"א באו"ח ס' ט"ז ס"ק ח' צמוך ד"ה וצשיער וכו' "וצשיער דמותר בפנויה ואסור בנשואה, לכאורה לא היה ראוי לאסור אלא באשה שהוא מכירה ורואה אותה תמיד צשיער מכוסה וכי מגלה השתא חשיב ערוה, אבל רואה אשה שאינו מכירה וראשה פרועה לא עדיפא מפנויה, אבל לא משמע כן בפוסקים וכו' [וצמירון הדבר כותב החזו"א] והרי גם פניה וידיה יש בהן איסור הסתכלות ויש מקום לאסור לקרות ק"ש אף נגד פניה, אלא שכל גזירת חכמים צפלס שקלוח וא"א להכביד על הציבור, ולכן הקילו בפניה וצשיער צמולה, מ"מ בנשואה שחייבת בכיסוי לא הקילו [הגם דלפי דעת הרואה היא צמולה] "עכ"ל. ולפ"ז נשואה שלא הותר לה להראות יופי שערותיה, פשוט שאסורה לגלותן אפילו נדמה להרואה

הסתמיות של היום, וא"כ לכאורה יש לאסור כל הפיאות הנמצאות כהיום. והתשובה לזה הוא, שנקודה זו, דהיינו אם הפיאה ניכרת או לא, תלויה מאוד במה שהציבור רגילים בו. דאם רגילים דדבר אז מרגישים צחלוקים שלא היו מרגישים כאשר אין רגילים בהענין. למשל, כל פאה שצולם יגרום מראית העין גמורה במקום שאין רגילים בלבישת פיאה כלל, כמו בארצות בני ספרד שלא היה ידוע ציניהם כיסוי שער כזה. ואם אשה הגרה שם חוצשת פאה הרי היא גורמת בזה מראית העין כאשר בני המקום לא ירגישו להצחין שזה פאה ולא שערות ראשה, וזודאי להם הכל נראה כמו שערות הראש. ורק אנו שאנו רגילים בפיאות מצחינים בין פאה ובין שערות.

ובן מבואר במ"צ סי' ע"ה ס"ק ט"ו. דע"ש שהביא המחלוקת אם פאה נכרית מותרת או לא ואח"כ כתב וז"ל "וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאות הנשים צפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם דאפילו שער עצמה שנחתך ואח"כ חיצרה לראשה ג"כ יש להקל ובספר מגן גיבורים החמיר בזה עי"ש, וכתב עוד דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים צפאה נכרית צודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין עי"ש" עכ"ל המ"צ. ומבואר בסוף דבריו דאותן הפאות שמחירין במקום שדרכם לחבוש פיאות, כאשר אין בהם חשש מראית העין, אסורות משום מראית העין במקום שאין רגילים בחצישת פאות. והן הן הדברים שכתבנו. וכאשר לא רגילים בפאות לא מצחינים שאשה זו חבושה פאה, משא"כ כאשר רגילים בהן אז רואים בצירור שהיא חבושה פאה נכרית על ראשה. (דאין לפרש בכוונת המ"צ דבאמת הפאות אינן ניכרות גם במקום שדרכם לחבושם ורק ששם אין מראית העין כאשר יודעים שדרך החרדיות לחבוש פאה ולכן ודאי היא חבושה פאה, דודאי אין המ"צ ס"ל דעה נפסקת זו שנעקו נגדו כל גדולי ישראל, וכדמוכח גם מהמגן גיבורים שהעתיק שאסר שערות עצמה שנחתכו כאשר קשה להכיר שהן פאה ולא שערות עצמה ואם כהנ"ל מה איכפת לן אם אפשר להכיר או לא).

שאנו מכירה שהיא באמת בחולה, דבין נראית כנשואה ובין נראית כבחולה השערות משכי וגורמי עצירה הן.

ודבר ^{אוצר החכמה} זה כבר כתוב בגדולי האחרונים. ע' בישועות יעקב סי' ע"ה סס"ק ג' שכתב וז"ל "והא [דת יהודית כינא, יוצאת וראשה פרוע, ומקשה הגמ'] דאורייתא הוא, ולא מוקי לה ביוצאת צפיאה נכרית, היינו דממה נפשך, או דאף דת יהודית לא קעביד [היינו היכא דניכר עליה שאינן שערותיה] או דיש איסור תורה [היכן דאין ניכרים] ובתשובה הארכתי בזה" עכ"ל. הרי שכתב שכל שאין היכר שהפ"נ אינן שערותיה אסורות הן מן התורה.

ובן מבואר בשו"ת חסד לאברהם (מהד"ת אבהע"ז סי' פ"ו) להגאון ר' אברהם תאומים (תלמידו של הגאון מליסא) שכתב וז"ל "מכתבו הטהור קבלתי ונתעורר כבודו ע"ד מה שנהגו הנשים ללבוש פיאה נכרית בראשם עד שנראה כאילו הם הולכים בשערות עצמן מגולה וכו' אבל לפענ"ד שיש בזה איסור דאורייתא לפי מה שפרש"י בכתובות שם אזהרה לבנות ישראל שלא תלך בפרועת הראש מדעצדין לה הכי כדי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על זועלה מכלל דאסור. וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויה באופן שנראין כשער עצמן תורה אחת להם ואסור מן התורה וכו'" עכ"ל.

[הוספה: ויש שהעירו שלכאורה כל פיאות

הנמצאות היום בכלל אינן ניכרות הן,

שהרי הפיאות שחתם עליהם גם הגדולים של הדור שעבר כגון האדמו"ר הצית ישראל מגור זצ"ל והאדמו"ר יחיאל יהושע מציאלא זצ"ל (ע' דבריהם שנדפסים בסוף הסימן) שאין ללבושם כאשר אינם ניכרים, צודאי לא היו יותר משוכללות מהפיאות

שלא שמעתי ממנו עד הנה). והוא פילוח חומות עם שערות קטנות ששוכבות על המצח שהן מנצב חוס יותר צהיר משאר הפילוח ולכן נדמה לעין הרואה שהן שערות האשה עצמה שהניחה אותן לצנצן על מצחה. וכדי ציון וקצף על חורבן הקודש והמקדש - לבזות מצות ה' באופן כזה. ולדאבוננו ההכשרים שניתנו מהצתי דין שאין השערות מהודו ואין חשש תקרובת ע"ז עליהם נהפכו להכשרים על כל מיני חטאים שנעשים יום יום ע"י יוצרי הפילוח. ולא מהני כלל מה שכתוב באותיות זעירות למטה מההכשר להודיע שההכשר הוא על מקור השערות ולא על יצירת הפאה עצמה, דהציבור הרחב אינו קורא הכשר אלא מקפיד צעלמא].

- ז -

פגם ה': פאה הנראית כשערותיה -
במראה תמונה מעצמה בלי כיסוי ראש ובאמת העוול צפאה נכרית שהיא צדמות שערות האשה עצמה, ונראית עם הפ"נ כמו שנראית בלי הפ"נ, הוא עוד יותר עמוק. וכדי לפרש דברי אקדים דכו"ע יודו שאם נשואה תראה לאנשים זרים תמונה או ציור שנעשית ממנה אחרי נישואיה צשעה שהיא בחדרה ושערותיה אינן מכוסות צודאי פריצות היא. והגם שתמונה או ציור זה אינו חפצא דערוה דאינו צשר ושער האשה, מ"מ התורה צוותה שלא יראו בני אדם יופיה ושערותיה, וע"י התמונה או הציור היא מראה להם צדיוק איך שנראית עם שערותיה הטבעיות. ואחשוב שכו"ע יצינו שיש צוה (לצד מאיסור הסתכלות) גם איסור של פריצות מצד האשה צמה שהיא מאפשרת לאנשים לראות מראיתה עם שערותיה. **והנה** פאה נכרית העשויה צאופן שהיא שוה צכל עניניה ממש לשערותיה הטבעיות אינה אחרת מציור איך היא נראית עם שערותיה הטבעיות. שהרי כו"ע יודעים

ולאן מילתא חדתא היא לומר שהיכר פרטי הדבר צא רק אחרי שהורגל צו, דכן מצואר צסוגיא דצ"מ (כג:) צנוגע להחזרת אצידה לתלמיד חכם צטציעת עין. דאיתא שם צמשנה (כא.) דכל כלי אנפוריא אין חייב להכריז דאין להחזירו גם לת"ת. ומפרש צגמ' מאי אנפוריא א"ר יהודה אמר שמואל כלים חדשים שלא שצעתן העין, ומפרש רש"י "שלא שצעתן: עדיין לא הורגל צראיתן ותשמישן שיהא מכירן יפה" עכ"ל. וכן הוא צרמצ"ס פי"ד מגזילה ואצידה הי"צ "המוצא כלי חדש וכיוצא צהן מכלים שצורת כולן שוה, אם כלים חדשים הן הרי הם שלו, שהרי הן כמו דינר משאר הדינרים שאין לו סימן ואין הצעלים מכירים אותן, שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוותית זו שלו או של אחר. ואם היו כלים שצצעתן העין חייב להכריז, שאם יצא תלמיד חכם ויאמר ^{אברהם} אע"פ שאיני יכול ליתן צכלי כזה סימן, יש לי צו צציעת עין, חייב להראות לו, אם הכירו ואמר שלי הוא מחזירין לו" עכ"ל. ונפסק צצו"מ סי' רס"צ סע' כ"א.

וכן הוא צפילוח נכריות, צצימי הגאונים הנ"ל שחצשו אותן רק איזהו יחידות ולא היו הציבור רגילים צהן ^{המראה} אותן הפילוח גרמו מראית העין צעיני הציבור שלא הצחינו צהן שהן פילוח ולא שערות עצמה. משא"כ היום שהציבור רגיל מאוד צהן צקל הם מצחינים ומכירים שהם פילוח ולא שערות האשה עצמה. ולענ"ד נקודה זו הוי עיקר גדול צכל האי ענינא. והגם שיש לדאבוננו הרצה הרצה פילוח שעשויות צאופן שאין מצחינים צהם צהיותם משוכללים ציותר, ועוד שהרצה נעשו צדוקא צאופן שיטעה עין הרואה צהן לחשוב שהאשה פרועת ראש, צכל זאת אין לומר על כל הפילוח הנמצאות היום שכולם כאחד א"א להכיר שהן פילוח ולא שערות אשה. וצפרט צנוגע לפילוח עשויות משערות קנטעטיות, שיש להן תמיד צרק קל שאין לשערות טבעיות, ודאי להרגיל צהן הן ניכרות ואין לטעות צהן.

והוספה זו הנני כותבו כמה שנים אחרי כתיבת עיקר הסימן. ואגב אשיחה צערי שלאחרונה התחיל נגע חדש (לכה"פ חדש עברי

להם לראות יופי זה שלה, וכפי שציארנו בארוכה בסימן זה וציימנו כ"א, ואם הפאה נכרית נכרת לנשים ולא לאנשים לכאורה לא נתמלא תפקידה כלל. וכן דעת הגרש"א ז"ל כדאזכיר להלן ד"ה ולקיומא דמילתא וכו'.

ולכן תמוה לי מש"כ באג"מ אבה"ע ח"ב סי' י"ב שהפאה צריך להיות ניכר לנשים. דהנה כאשר בא להסביר למה לא גזרו חז"ל שיהא איסור לחבוש פאה מטעם מראית העין כתב האג"מ וז"ל "משום דצרוז פעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כל כך בנשים עד שיכירו, מ"מ לנשים ודאי ניכר צרוזא דרוזא ואולי גם כולן ניכרות, ולכן צעזיל מה שגדומן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו" עכ"ל. ומבואר דחושש צעיקר למראית העין דנשים, והוא לכאורה תמוה טובא. ואולי י"ל דס"ל להגאון בעל אג"מ ז"ל דאם הדבר ידוע לנשים ממילא יודע הדבר לאנשים ג"כ, שהבעל ישמע מאשתו והאב מצמו וכן מאמו שאשה זו נשואה היא ולא בתולה. או באופן אחר י"ל דאם ידעו נשים להכיר בין פאה לשער, כבר יודע הדבר לאנשים להכיר ג"כ וז"ע. ועוד שמעתי לפרש דברי הגאון ז"ל דמסתמא דצרוז משמע דלא נחית כלל למש"כ שאר גדולי ישראל שיש חיוב שיהא ניכר ששערותיה מכוסות ושיהא ניכר ע"י כיסוי שערות שהיא נשואה ולא בתולה. ולכן מצד חשש זה לא דן כלל. ובעיקר דן הגאון מצד מראית העין כללית שגראית כעוצרת על דין תורה. ולזה כתב דאם רק שניכר לנשים, שהם המסתכלים בתדירות על נשים אחרות, אז כבר אין זה בגדר מראית העין דניכר הוא הפאה נכרית לעיקר הרואים.

ובודאי הפשטות הוא שהפאה צריך להיות ניכר לאנשים וכמו שכתבנו לעיל. ואין לתמוה הא אסור לאנשים להסתכל בנשים, וא"כ איך ילמדו להכיר שזה שעל ראש אשה זו היא פאה ולא שער, (וכבר תמה כן הגאון בעל קהלות יעקב באגרותיו הנקראין קריינא דאגרתא ח"ב סי' קכ"ד) די"ל דמאחר דראית פני אשה צעזע שמדבר עמה מותר,

ששיטעל כזה נעשה באותו צבע ובאותו סוג של שערות ובאותו מראה כללי כאשר שערות עצמה נראות. וא"כ כשם שלא יעלה על הדעת שמוותרת להראות תמונה או ציור מעצמה עם שערותיה הטבעיות, כ"כ צדין הוא שאסור לה לכסות ראשה בביסוי כזה שיודעים בני אדם שהוא צדיוק כמראיתא צלי כיסוי, דגם הוא ציור של פניה וראשה הפרוע.

ובכן כתבו גדולי האחרונים שיש צפ"נ שאינה ניכרת משום דת יהודית, דהיינו חסרון צניעות אבל לא דת משה, מאחר דכו"ע יודעין דשערות אלו אינן של האשה. ע' בתשורת ש"י סי' תק"ע שכתב בתוך דבריו "וכיון דאיסור פאה נכרית משום פריצות וכו' ועושין הישראליות כן ליראות כאילו ראשן פרוע עם שערותיהן ממש, ממילא יש צה משום פריצות ודת יהודית אם לא ניכר שאינן שערות, אף דמשום מראית העין ליכא אם כל נשי העיר עושין כן כיון דיודעת, מ"מ משום פריצות יש ועוצרות על דת יהודית" עכ"ל. הרי דכתב דאין צו משום מראית העין דכו"ע ידעין שאשה זו כיסתה ראשה צפ"נ ולא יחשדוה, וגם אין צו משום דת משה מאותו טעם, ואעפ"כ הפ"נ אסורה משום דת יהודית ופריצות היא ללבושה באשר היא נראית כפי שהאשה נראית עם שערותיה מגולות. ולהופיע כן צרבים הוי חסרון ענוש צנניעות מאחר דהתורה רצתה שלא יתראה מראה זה לבני אדם. וכן כתוב בתשו' דברי חיים ח"ב סי' נ"ט.

[הוספה:] צנוגע למה שנסתפקו רבים "הפאה צריך להיות ניכר - למי, לאנשים או לנשים?" לכאורה התשובה פשוטה שצריך להיות ניכר לאנשים, שהרי מצות כיסוי שערות הוא כדי שלא ימשכו אנשים אחרי אשה נשואה ח"ו ולכן אין